AFB. 1. KAREL VAN DER PLUYM. „DE ARBEIDERS IN DEN WIJNGAARD". COLL. SIR HERBERT COOK, RICHMOND.

Karel van der Pluym

Neef en leerling van Rembrandt, door A. BREDIUS.

Langzamerhand wordt het Oeuvre van Rembrandt gezuiverd van een aantal schilderijen, soms door de beste kenners aan den grooten Meester ten onrechte toegekend.

Steeds schijnt er meer licht op die groote schaar van leerlingen en navolgers, die, geïnspireerd door het groote voorbeeld, hem soms zeer dicht naderden.

Ik hoop dat de volgende regelen ons weder een stap nader brengen tot het beter erkennen van het onderscheid tusschen voorbeeld en navolging.

Een neef van Rembrandt, als schilder bijkans vergeten, stadsloodgieter,

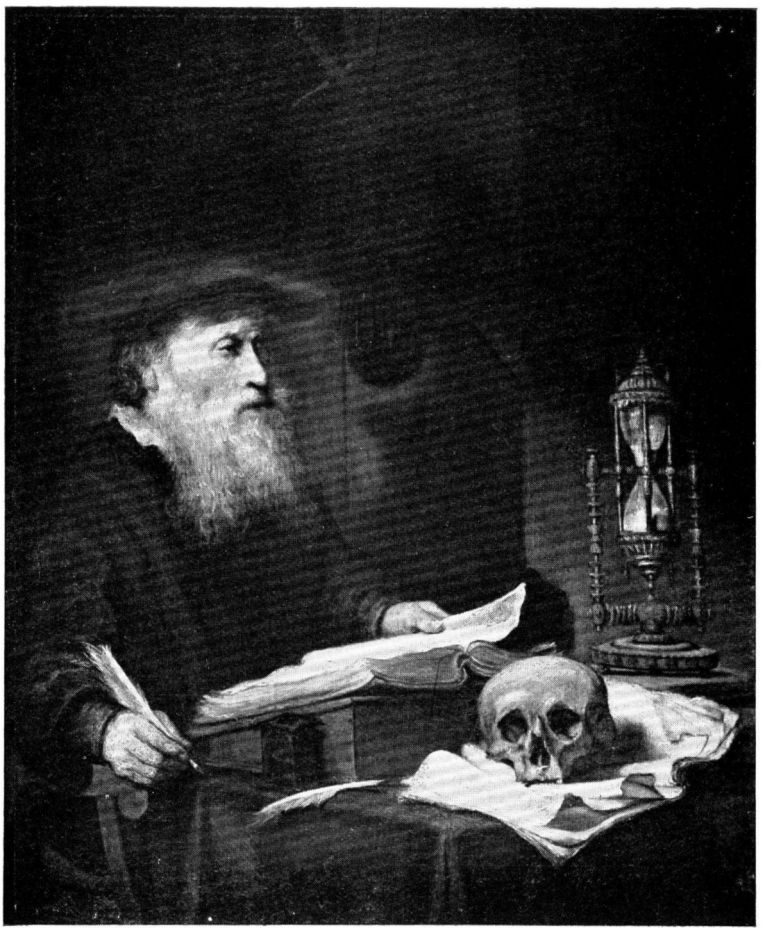

Afb. 2. KAREL VAN DER PLUYM. GELEERDE. Coll. Dr. Rademaker, 's-Gravenhage.

later Veertig in den Rade, man van aanzien, vermogend, nauw verwant met een Burgemeester van Leiden, heeft ééne schilderij nagelaten, die voor meer dan een half millioen gulden als Rembrandt naar Amerika ging.

Hoe wonderlijk dat klinkt, het is de waarheid, en te bewijzen.

Reeds in 1918 heb ik, in het tijdschrift „De Cicerone", dat maar een kortstondig leven zou leiden, verhaald, hoe ik dit in Amerika te weten kwam.

Op de groote Rembrandttentoonstelling te Amsterdam, later op tentoonstellingen te Parijs, heeft „de vrouw met den Bijbel" als Rembrandt geparadeerd.

Reeds te Amsterdam waren er, die Rembrandt's hand in dit toch fraaie kunstwerk niet konden herkennen. Later toen het te Parijs herhaaldelijk tentoongesteld werd, was er bijna niemand meer die het voor een Rembrandt hield.

Toen zond de eigenaar het aan Bode te Berlijn, omdat die het in zijn werk had opgenomen. Ook Bode was teleurgesteld toen hij het terugzag, en zeide aan den vermaarden Hauser, die het schoon zou maken, dat hij zelfs betwijfelde of het wel uit Rembrandt's tijd was. Bode werd ziek; op zijn bed ontving hij het bericht van Hauser, dat het schilderij prachtig voor den dag gekomen was enz. Bode, zeer impulsief, telegrafeerde onmiddellijk aan den eigenaar te Parijs, dat „de Rembrandt prachtig voor den dag gekomen was, waarmede hij hem feliciteerde". Hersteld, ontstelde Bode, toen hij in het Museum de oude vrouw terugzag. „Aber das ist ja kein Rembrandt!" En ik heb getelegrafeerd . . . nu, laat de man maar gelukkig zijn met zijn „Rembrandt".

Het was zeker niet Bode's bedoeling dat de schilderij, met zijn haastig telegram onmiddellijk voor £ 50.000.— naar Amerika verkocht werd!

Een valsch „Rembrandt" gemerkte schilderij, voorstellende „de Arbeiders in den Wijngaard" in de collectie Cook te Richmond werd door Kronig in zijn catalogus dier beroemde verzameling aan Karel van der Pluym toegeschreven. Toen later die schilderij gereinigd werd, kwam er een mooie handteekening van Van der Pluym voor den dag en Sir Herbert Cook kon aan Kronig geestig schrijven: „This is a new feather on your cap!" [1]).

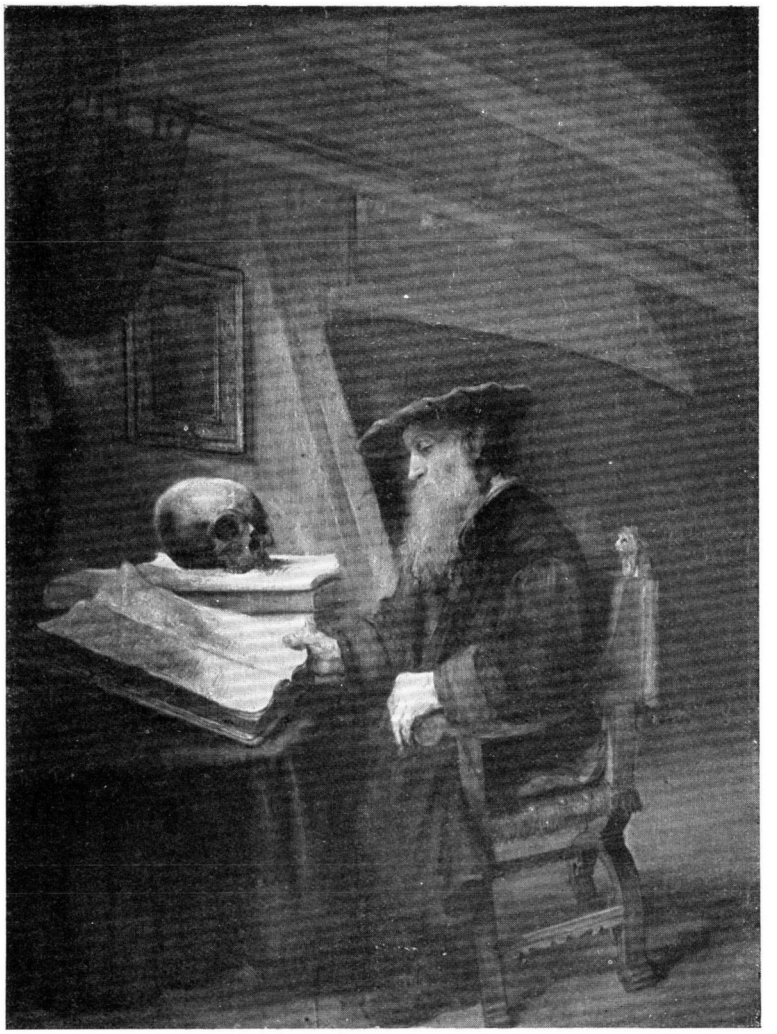

AFB. 3. KAREL VAN DER PLUYM. GELEERDE. MUSEUM „DE LAKENHAL", LEIDEN.

Het is ongelukkig dat alleen minderwaardig werk van den schilder zijn signatuur nog draagt. De betere werken zijn aan Rembrandt toegeschreven; zelfs is zijn „Heracliet en Democriet" (waarvoor Rembrandt's broeder als model gediend schijnt te hebben) een poos als Rembrandt in het Museum te Dresden tentoongesteld geweest!

Jhr. B. W. F. van Riemsdijk schreef eenige regelen over de voluit gemerkte en 1655 gedateerde schilderij van Van der Pluym, die thans in het Museum „de Lakenhal" te Leiden hangt en waarvan men hierbij eene reproductie vindt (afb. 3). Dit artikel is te vinden in den XVIIen jaargang van dit tijdschrift.

---

1) Zie Burlington Magazine, 1915.

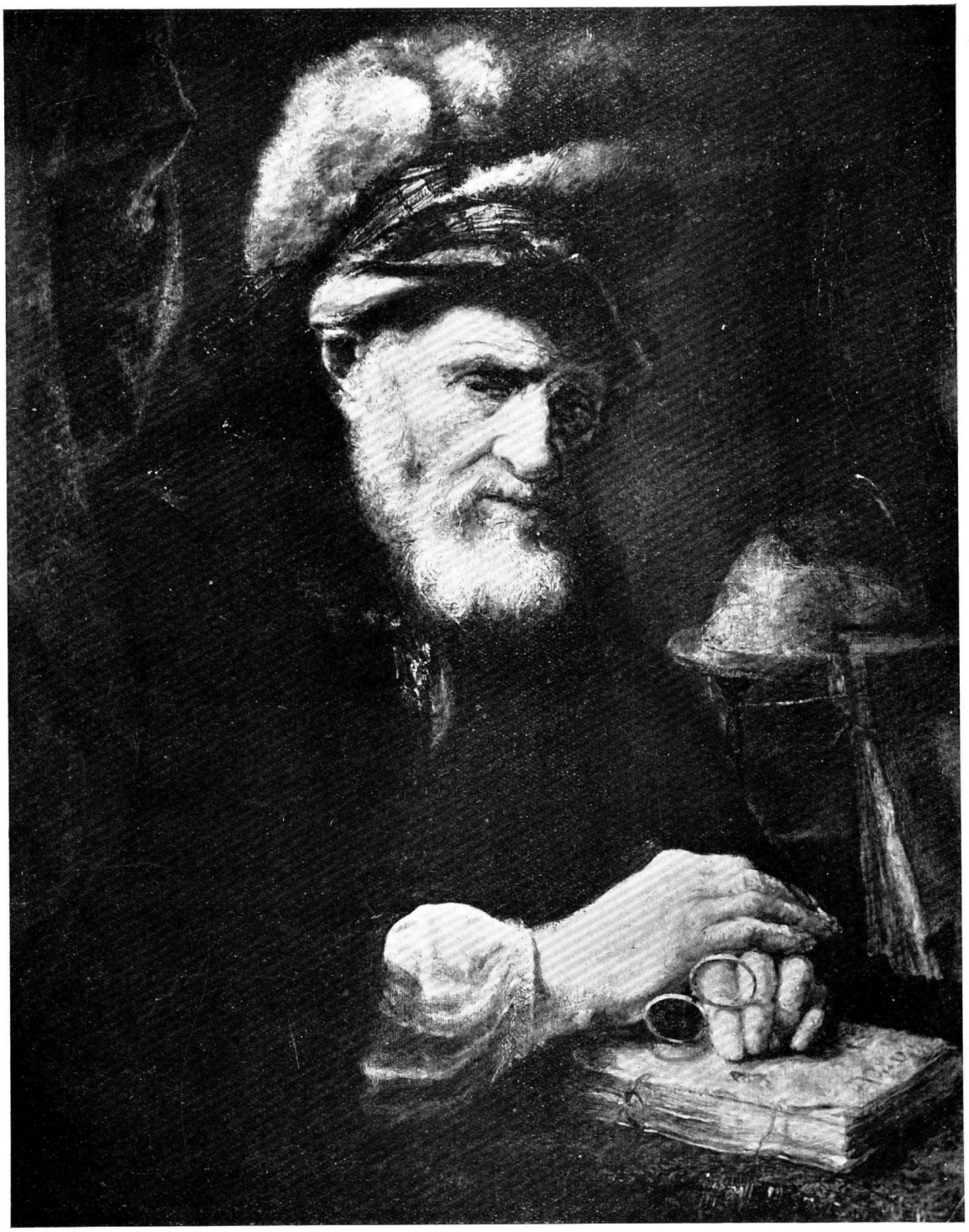

Afb. 4. KAREL VAN DER PLUYM. OUDE MAN. Chicago? (Vroeger Dr. Stillwell, New York).

AFB. 5. KAREL VAN DER PLUYM. OUDE VROUW MET BIJBEL. COLL. FRICK, NEW YORK.

Afb. 6. HANDEN VAN DEN OUDEN MAN OP AFB. 4.

En in Januari 1915 bevatte the Burlington Magazine Kronig's artikel: „Carel van der Pluym, a little known follower of Rembrandt", waarin hij hoofdzakelijk vijf schilderijen van den schilder vermeldt.

De voor eenige jaren overleden Dr. Stillwell te New York bezat een hoogst gewichtige schilderij (zie afbeelding 4) nog duidelijk gemerkt *Karel van d...* (men ziet dat op onze afbeelding 6). De rest was verdwenen. Men heeft deze als een Carel Fabritius willen verkoopen, hoewel zij niets op zijn werk lijkt. Carel Fabritius teekende echter steeds met een C, terwijl Van der Pluym met een iets zonderlinge K (men zie de facsimile's) alle documenten teekende, die mij onder de oogen kwamen.

Op deze schilderij is de overeenkomst met de schildering der handen, enz. van „de vrouw met den Bijbel" zóó opvallend groot, dat een ieder, bij aandachtige studie begrijpen moet, dat beide werken van ééne hand zijn. (Zie de afbeeldingen 5 en 6) Dr. Stillwell stierf, die schilderij werd 1 Dec. 1927 te New York geveild, en wat gebeurde? Onlangs te Monaco in het

AFB. 7. HANDEN VAN DE OUDE VROUW OP AFB. 5.

Café de Paris zittende, komt er een schilderijenhandelaar naar mij toe, noemt zijn naam, mij ontschoten, en zegt: Mr. Bredius, U kende toch die schilderij van Dr. Stillwell, dien hij van der Pluym noemde? Dat was geen Van der Pluym, het is een Rembrandt en ik heb hem voor 100.000 $ te Chicago verkocht.

Natuurlijk zal dat „Karel" van de schilderij verdwenen zijn. Ik kan gelukkig hier foto's reproduceeren, waarop men duidelijk dien naam lezen kan. En hoe leerzaam is deze geschiedenis! Terwijl de meeste, ja bijna alle XVIIe eeuwsche schilders, die Carel heetten, hun voornaam met een C schreven, teekent Van der Pluym meestal met een K. De enkele schilderijen die gemerkt zijn, hebben C [1]), doch de talrijke archiefstukken zijn uitsluitend *K*arel (met een zeer aparte K) onderteekend. De familie van der Pluym was een oud Leidsch geslacht. Van ouder tot ouder waren zij „Stadslootgieters" der stad Leiden; en reeds in het midden der XVIe eeuw vond ik ze als zoodanig vermeld.

[1]) Behalve onze Afb. 4 — zie fragment Afb. 6.

27 Juli 1624 werden te Leiden „aangeteekend": *Dominicus Jansz. van der Pluym* geboren te Leiden, loodgieter, zoon van Jan Willemsz. van der Pluym, met *Cornelia Cornelisdr. van Suijtbroeck* (zuster van Rembrandt's moeder) geboren te Leiden. Zij trouwden 25 Augustus daaraanvolgende.

20 Juli 1635 kocht Jan Willemsz. van der Pluym, loodgieter te Leiden, voor *f* 1350.— een tuin met tuinhuis en allerlei potinge buiten de Hoogewoerts poort. Deze tuin lag naast dien van de weduwe van Cornelis Willemsz. Suytbroeck.

26 Augustus 1647 maakten de eersame Dominicus Jansz. van der Pluym Kerckmr. alhier (Leiden) ende de Eerbare Cornelia Cornelisdr. van Suytbroec, beyde tamelyc gesont, (voor Not. P. D. van Leeuwen te Leiden) hun Testament. De langstlevende zal erfgenaam zijn. Deze zal „haerbeyder eenigen Soon, met namen Carel Dominicusz. van der Pluym, eerlic versorgen.... zooals „sulcx van Godsalige ouders vereyscht wert" (tot aan zijn 25e jaar). Als de vader het langst leeft, zal die hem dan *f* 8000.— geven; is het de moeder dan *f* 2000.—. Er zal geen inventaris of dergelijken moeten opgemaakt worden. Eischt de zoon dit, dan is hij verstoken van zijn erfenis!

Mocht de langstlevende willen hertrouwen, dan moet de vader in dat geval *f* 12.000.—, de moeder *f* 6000.— geven aan haren zoon.

Zij wonen in de Nieuwe Steech omtrent de Sonneveltstege.

Get.: Dominicus Jansz. van der Pluym. Cornelia Cornelisdr. van Suytbrouck.

23 Nov. 1660 herroept Dominicus Jansz. van der Pluym, Kerckmeester, dit testament, wil ab intestato sterven, verzoekt alleen, dat geen enkel zijner grafsteden ooit verkocht zal worden: zij moeten steeds in de familie blijven [1]).

Dit waren de ouders van Karel, die zelf 30 December 1651 in het huwelijk trad, wonende in de Nieuwsteeg bij zijn vader, Dominicus Jansz. van der Pluym met Adriana Schuyl [2]) geboren te Oud Beyerland, jonge dochter, wonende te 's-Hertogenbosch geassisteerd met Harmen van der Schuyl „haer neeff op den Rijn". In de huwelijksche voorwaarden van 21 Dec. 1651 heet de laatste Harmen Jansz. Schuyl, Veertich in Rade deser Stede [3]).

De boeken van het Leidsche St. Lucasgilde vermelden, dat bij de oprichting van dat Gilde te Leiden, 18 Maart 1648, Karel van der Pluym een der eerste Leden was en voor „syn incomen" *f* 1 : 10 : 0 betaalde, 13 Oct. van dat jaar voor zijn „jaersgelt" *f* 1 : 10 : 0, 1649 en 1650 hetzelfde, maar in dat jaar „segt uyt het schilderen gescheiden te syn en by t'selve niet en comt te „profiteren, weigert langer te contribueren" [4]).

---

[1]) Prot. Not. A. Raven, Leiden. [2]) Haar broeder was Professor Schulius! [3]) Prot. Not. J. van Vesanevelt, Leiden.
[4]) Zie mijne publicatie van de registers van dat St. Lucas Gilde in Obreen's Archief V.

AFB. 8. KAREL VAN DER PLUYM. HERACLIET EN DEMOCRIET. KUNSTHANDEL.

Hij is niettegenstaande dat in 1652 Hooftman en 1654/1655 Deken van het Leidsche St. Lucasgilde geweest!

Het is geen gewaagde onderstelling, dat Van der Pluym, vóór zijn intrede in het St. Lucasgilde, bij zijn vermaarden Oom in de leer ging. Het was voor hem gemakkelijk: te Amsterdam woonde een vermogend Oom, Willem Jansz. van der Pluym, wiens portret, door Rembrandt geteekend, in een lijst in zijn voorhuis hing. Daar zal hij wel in zijn leertijd gewoond hebben. Blijkens zijn inventaris (die Oom overleed 24 Juli 1675 te Amsterdam) bezat deze nog een Vicarie [1]).

---

[1]) 27 Juli 1658 heet hij „gewesene lootgieter, out 62 jaren". (Not. Borsselaer, Amsterdam).

Afb. 9. DETAIL UIT DE SCHILDERIJ AFB. 8.

AFB. 10. KAREL VAN DER PLUYM. REMBRANDT'S BROEDER ADRIAEN VAN RIJN. VROEGER: COLL. JULES PORGÈS, PARIJS.

„Kaerl Dominicus, eertijds glasemaecker binnen der Stadt Leyden, „grootvader van Willem Jansz. van der Pluym zalr. als waerachtigh Patroon „en Collateur van seeckere Vicarie in de Vrouwenkercke binnen Leyden.... „op 't Altaer van de 11.000 maechden, heeft deselve Vicarie geconfereert „en gegeven aen de voorsz. Willem Jansz. van der Pluym welcke gifte by de „Ridderschap, Eedelen en Steden van Holland en Westvrieslant is bevesticht „en geconfirmeert 9 Febr. 1626" [1]). De vicarie bracht nog ruim *f* 25.— 's-jaars op, maar was thans „versturven en vervallen".

Geen wonder, dat het werk van onzen schilder schaars is. Hij zal wellicht nog wel eens voor zijn genoegen het penseel opgevat hebben. Maar zijn vak van Stadslootgieter, waartoe zeker het onderhoud van alle stadsgebouwen behoorde, liet hem daartoe weinig tijd. Hij bekleedde ook nog verscheidene ambten. Hij werd 9 Sept. 1664 „Veertigh in den Rade" van Leiden. Zijne nicht Catharina van der Pluym, over wie later, was gehuwd met Mr. Willem van Schilperoort, Burgemeester van Leiden! Zijn vader was Meester van 't Anne Pesthuis en Kerkmeester van de drie kerken te Leiden, wellicht is hij dat ook geweest en ééns (Aug. 1668) heet hij regent van St. Anna Hofje, dus de ambten van zijn vader gingen op hem over. 23 Januari 1659 koopt onze schilder-loodgieter van zijn oom *Willem Jansz. van der Pluym* (te Amsterdam) een huis Noordzijde van 't Steenschuyr omtrent de Langebrugge, belast met *f* 2.— 's-jaars, voor *f* 7000.— [2]).

23 Februari 1661. Maertgen Hendricx Wed. van za. Dominicus Jansz. van der Pluym in sijn leven Kerckmr. binnen deser Stadt ter eenre ende d'eers: Carolus van der Pluym, eenige soon en erffgenaem van Dominicus Jansz. van der Pluym, ter andere syden [3]), willen kwesties en moeielijkheden, ontstaen en geresen... op het alregevoechlicste... aen één sijde leggen. (Arbitrage door den Hooggel. Heer Willem Goes, Raadsheer in 't Hof van Holland en Mr. Bernardus van Swaerdecroon, Advocaat voor dat Hof.

Onderteekening onder Karel van der Pluym's huwelijksinteekening.

De volgende Acte geeft ons nog een kijkje op andere familie relaties: 24 Januari 1667. Juffr. Catharina Olpherts van Beecq, Wed. van Mathys

[1]) Prot. Not. J. de Winter, Amsterdam. [2]) Transporten, Leiden. [3]) Prot. Not. A. Raven, Leiden.

van Reynsburch, voor haerselven en oock als geïnstitueerde erffgenaem van Mathys van Reynsburch, haer man sa: is met de Heeren Carel van der Pluym, Veertich in Rade der Stadt Leyden en Artus Honinga, Dr. med. beijde fidei-commissaire mede-erffgenamen van wijlen Geertruyd van der Hal, eerder huysvrou van d'voorsz Mathys van Reynsburgh etc. etc. (Over verkoop der huizen ten bate van al de erfgenamen, o.a. drie huizen te Amsterdam. Nog lange uitgebreide acten daarover [1]).

Misschien het belangrijkste document over onzen schilder is zijn testament, dat hier volgt. Het is 31 Juli 1662 gedateerd. Uit alles blijkt, dat hij voor zijn tijd een vermogend man was, en dat hij de kinderen en kleinkinderen van zijne tante een goed hart toedroeg. De kinderen van Adriaen van Rhijn, wiens beeltenis door Rembrandt het Mauritshuis siert en die toen reeds ongeveer een tiental jaren niet meer onder de levenden vertoefde, krijgen *f* 3000.—, een vorstelijke gift! En dezelfde som wordt aan Titus, Rembrandt's zoon, toegedacht, die ze echter nooit ontving, daar hij vóór onzen schilder overleed. Deze overleed inderdaad 1672 als weduwnaar (zijn vrouw is vóór 21 Mei 1670 overleden), maar tot mijn leedwezen heb ik over het verder verloop zijner nalatenschap niets gevonden. Wel vragen de testamentaire erfgenamen, (slechts een enkele wordt genoemd) aan den Hoogen Raad om den boedel te mogen aanvaarden, onder beneficie van inventaris, wat hun 18 Oct. 1675 toegestaan wordt. (Zie bijlage C.) Misschien waren de treurige omstandigheden, waarin ons land verkeerde in het sterfjaar van Carel van der Pluym, oorzaak van dit verzoek aan den Hoogen Raad, dat reeds tweemaal gedaan was eer er een fiat op volgde. Waarschijnlijk was er veel minder geld aanwezig dan men verwachtte.

Hier volgt het Testament [2]):

31 Juli 1662. Testament van de E. Monsieur Karolus van der Pluym, gesont van lichame etc.

Aan zijn „lieve en waerde huysvrouwe, Joffe. Adriana Schuyl" al zijne roerende en onroerende goederen. Bij mondig worden of bij hun huwelijk zullen zijne kinderen te samen *f* 12.000.— moeten hebben. Mocht hij kinderloos sterven, dan moet de Weduwe *f* 3000.— geven aan het arme Pesthuis buiten de Morschpoort. En aan de kinderen van wijlen Adriaen Harmensz. van Rhijn *f* 3000.— „Aen Titus van Rhijn, Soon van Mr. Rembrandt van Rhyn, mede een somme van drie duysent guldens, haer naer 't overlijden van syne huysvrouw die penningen legaterende". Mocht Titus overleden zijn, dan gaan die laatste *f* 3000.— aan Maria Hasius, huijsvrouw van de Heer Alexander de Coningh. Mocht van der Pluym als Weduwnaar sterven zonder kinderen na te laten, dan zal het arme Pesthuis *f* 6000.— ontvangen en in

[1]) Prot. Not. D. Doornick, Amsterdam. [2]) Prot. Not. A. Raven, Leiden.

alle overschietende goederen zullen deelen de voorn. Maria Hasius of haar zoon Mr. Daniel de Coningh, de kinderen van wijlen Adriaen Hermansz. van Rhyn, mitsgaders Titus van Rhyn, „gesamenlic, hooft voor hooft, alles voor de helft, en de „vrunden" van zijne lieve huisvrouw voor de wederhelft. Executeurs professor Florentius Schuylius en de Hr. Mr. Daniel de Coningh.

Karel van der Pluym overleed 22 Februari 1672. „De Heer" Carel van der Pluym is in „stilhyd" begraven in de Pieterskerk volgens het handschrift van Ryckhuysen [1]) in de week tusschen 22 en 29 Februari van dat jaar. Daar is ook zijn wapen beschreven, dat ook op de grafzerk in de Pieterskerk voorkomt: „Acht zilveren pluimen op zwart veld, hebbende in 't midden tot surtout een rood kruis op geel veld".

AFB. 11. KAREL VAN DER PLUYM. GELEERDE. HERMITAGE, LENINGRAD.

Wij hebben gezien, dat de beste en grootste werken van Van der Pluym, die maar weinig geschilderd zal hebben, in aanmerking genomen zijn loodgietersbedrijf, dat hij bestuurde na den dood van zijn vader, en de verschillende ambten, door hem bekleed, aan Rembrandt werden toegeschreven. Voorloopig is dus zijn oeuvre nog zeer klein.

A. GEMERKTE STUKKEN.

Afb. 1. Zijn „Arbeiders in den Wijngaard" bij Sir Herbert Cook te Richmond. Het costuum van den

[1]) Leidsch Gemeente-archief. Mededeeling van den Heer W. P. van Rhyn Jr.

zittenden ouden man is olijfgroen; de gordijn links is roodachtig. Paneel, br. 0.55¼, h. 0.43¾ M. Gemerkt met Monogram: C. v. D. Pluym. Vroeger stond rechts een valsche handteekening van Rembrandt.

AFB. 12. KAREL VAN DER PLUYM. GELDWISSELAAR. KUNSTHANDEL.

Afb. 2. Een naar rechts zittend, gebaard, oud geleerde met platte roode muts op het hoofd. Hij leest in een foliant, en houdt een veeren pen in de rechterhand; h. 0.41 M., br. 0.34½ M. Verz. Dr. Rademaker, 's-Gravenhage.

Afb. 3. Dezelfde geleerde, met hetzelfde doodshoofd, boeken enz. met dezelfde roode muts op het hoofd; nu naar links zittend. Storend is de zeer zwak geschilderde linkerhand, rustend op de leuning van den stoel. Gem.: (C V D) Pluym 1655. Paneelh. 0.55, br. 0.42 M. Museum „De Lakenhal" te Leiden.

Afb. 4. Het merkwaardige stuk, dat zich in de verzameling Stillwell te New York bevond en nu, als Rembrandt in Chicago heet te zijn. De afbeelding maakt een beschrijving overbodig. Dr. Hofstede de Groot kende een repliek of zeer goede oude copie. D. h. 0.724, br. 0.508 M. Op het boek met groote letters nog: *Karel. van d...*
Nu Chicago?

Afb. 4 *bis*. Een geldwisselaar, gemerkt als hiernaast, zag ik eens op een veiling bij Christie's; maar ik weet niet waar die schilderij gebleven is. Gem.:

B. NIET GEMERKTE STUKKEN.

Afb. 5. De zoogenaamde Rembrandt, vroeger in de verzameling Porgès, nu in de coll. Frick te New York. Oude vrouw met knijpbril tusschen de vingers der linkerhand (men vergelijke dit met het stuk op afb. 4). Opmerkelijk is ook het warme olijfgroen van hare kleeding. D. h. 0.98, br. 0.78 M.

(Afb. 6. De handen op Dr. Stillwell's schilderij.)

(Afb. 7. De handen op de schilderij Porgès-Frick (afb. 5). Men lette op de techniek der schildering van de handen op 6 en 7, de houding van het knijpbrilletje, de schildering der boeken enz.)

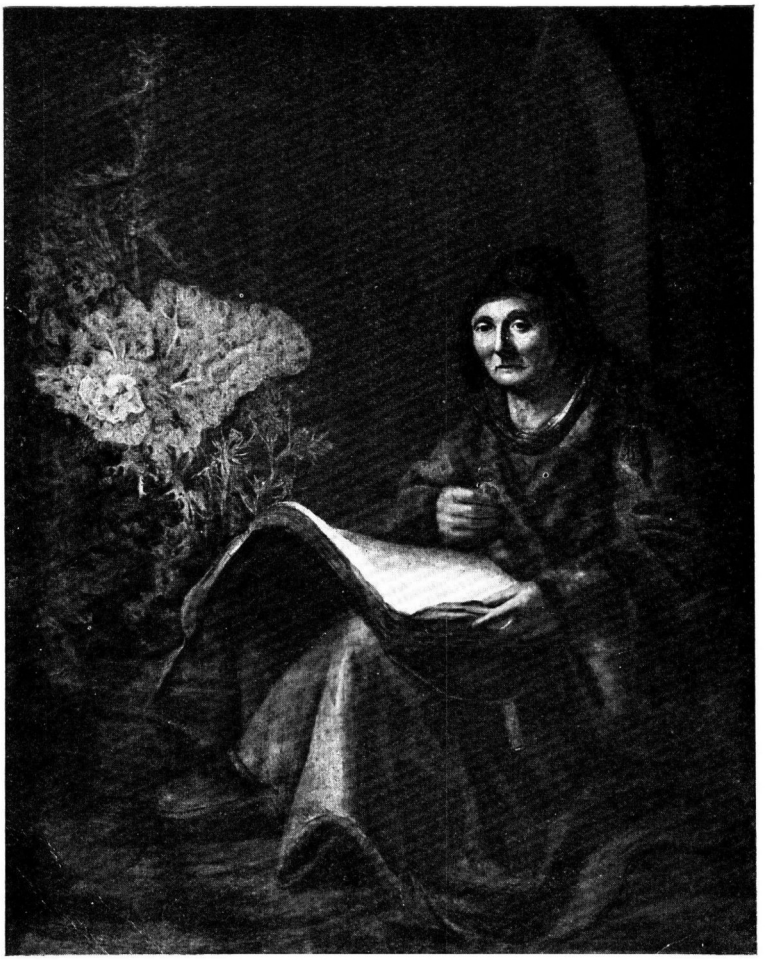

AFB. 13. KAREL VAN DER PLUYM. OUDE VROUW MET GROENTEN.
KUNSTHANDEL TE PARIJS (1928).

Afb. 8. De groote schilderij: „Heracliet en Democriet". De broeder van Rembrandt in een paarsachtig gewaad, Democriet in een citroengelen mantel. Hoe men ooit heeft kunnen gelooven, dat Rembrandt in zijn beteren tijd dien mantel met scherpe plooien waartegen min of meer peuterachtig de schaduwen gepenseeld zijn, geschilderd heeft, is mij een raadsel. In den Kunsthandel. D. h. 1.087, br. 1.365 M.

(Afb. 9. De kop van Rembrandt's broeder hieruit afzonderlijk.)

Afb. 10. Rembrandt's broeder naar rechts. Wederom met dezelfde knijpbril in de hand. Heette Rembrandt en is afgebeeld in Bode's groot werk en in de Klassiker der Kunst. Zeker *niet* Rembrandt. Men vergelijke afb. 9. Vroeger Coll. Porgès, Parijs. Paneel, h. 0.56, br. 0.43 M.

Afb. 11. Dr. Schneider maakte mij opmerkzaam op een gebaard man, met muts, herinnerend aan dien op afb. 4, wederom met een knijpbril in de rechterhand, en met boeken op de tafel. Te Petersburg in de Hermitage aan Bol toegeschreven, maar meer dan waarschijnlijk ook door Van der Pluym geschilderd.

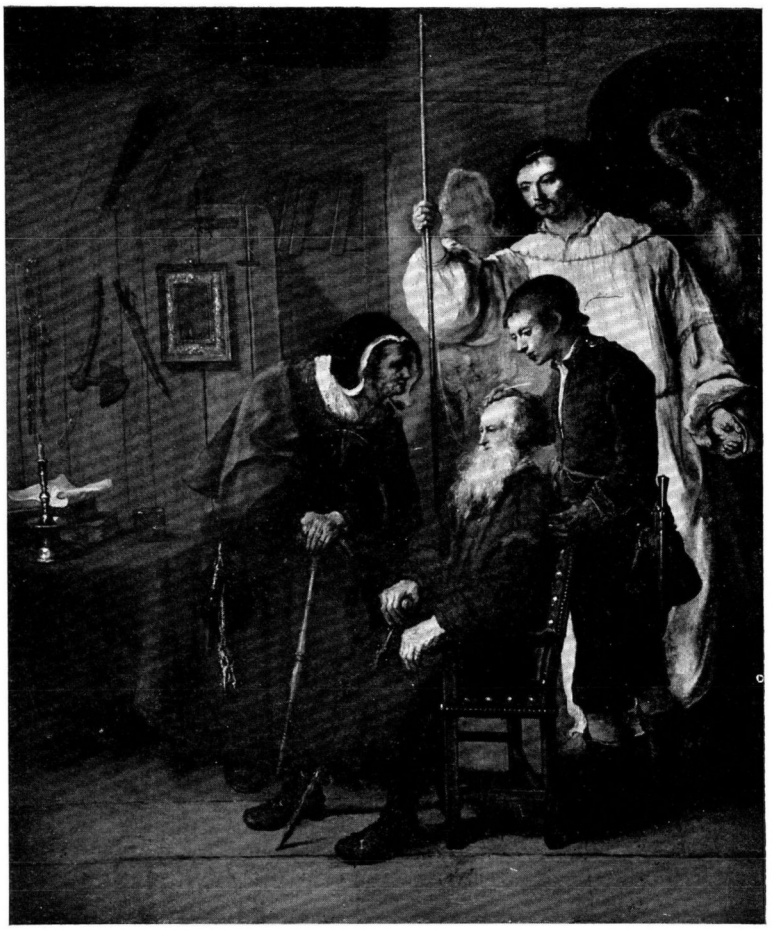

Afb. 14. KAREL VAN DER PLUYM. DE VADER VAN TOBIAS HERKRIJGT HET GEZICHT. Coll. Dr. Binder, Berlijn.

Afb. 12. Ten overvloede hierbij nog de afbeelding eener schilderij van een ander geldwisselaar, ook met roode platte muts, die door den Heer Bachstitz aan Van der Pluym wordt toegeschreven en zeer goed van diens hand kan zijn. De zijden mouwen van zijn donkerbruin costuum zijn bleek rose. Het bont geheel als op het stuk van dr. Stillwell. Kunsthandel.

Afb. 13. Oude vrouw met groenten. Deze schilderij was in 1928 bij den kunsthandelaar Davies te Parijs. Waarschijnlijk vroeg werk.

Afb. 14. Op het laatste oogenblik ontvang ik van den eigenaar, Dr. Binder te Berlijn, een afbeelding van een curieus werk van Van der Pluym, de „operatie" van den blinden vader van Tobias. Wie de heerlijke teekening en prachtige schilderij van Rembrandt van dit onderwerp kent, voelt de *ziellooshеid* van den leerling in deze navolging, hoewel men toch ook met waardeering zijne goede kwaliteiten — compositie, clair-obscur — kan beschouwen. Het model van den ouden

Tobias, zijn linkerhand — men vergelijke het Leidsche stuk — zijn overtuigende bewijzen voor Van der Pluym's auteurschap. Het stuk is op doek en 87 × 70 cM. groot.

Afb. 15. Een oud gebaard geleerde, naar links, de handen rustend op een staand boek, een veeren pen in de rechterhand. De mantel *precies* zoo geschilderd als die van den Democriet op afb. 8. Reeds door mij gepubliceerd in 1921 in een klein artikel in de *Kunstchronik*. Blijkbaar heeft hetzelfde model dienst gedaan voor den Democriet. Deze schilderij, vroeger bij Van Diemen & Co. te Berlijn, is thans in Amerika. Doek, h. 1.12, br. 0.95 M.

Een te Lübeck 1925 als Van der Pluym tentoongestelde lezende oude vrouw, komt mij voor niet van dezen schilder te zijn. Wel heeft zij ook een knijpbril in de hand waarvan het étui naast een zandlooper op de tafel ligt, maar de schilderwijze, vooral van den kop komt veel meer overeen met het werk van Nicolaes Maes.

Dat Van der Pluym's werk zoo ongelijk van kwaliteit is, moet niet bevreemden, als men overweegt, dat hij het schilderen niet als hoofdbezigheid kon beoefenen, maar door zijn loodgietersbedrijf, zijne talrijke ambten, de kunst half als dilettant moest hanteeren. Zijn werk is toch eigenlijk dat van een handig navolger van Rembrandt, die echter slechts bij het uiterlijke bleef. Hij mist elke diepte van gevoel; zijn oude menschen boezemen ons geen belangstelling in. Rembrandt ontroert ons met zijne beeltenissen. Hij dringt door tot in het binnenste zijner personagiën; hij openbaart ons hun ziel. Bij Van der Pluym zijn het meest weinig interessante *modellen*, door hem in een „would be" Rembrandtiek clair obscur gezet.

* * *

Naschrift.

Zooeven maakt de Heer Mellaart mij opmerkzaam op een schilderij van Van der Pluym, onlangs in het Museum te Keulen gekomen. Het onderwerp is wederom een man, dit keer jong, met muts met veer op het hoofd, zittende te lezen (naar rechts gewend) aan een vol belegde tafel: doodshoofd, omgevallen zandlooper, opengeslagen muziekboek, kandelaar met half afgebrande kaars, en, rechts, een reusachtige viola da gamba met strijkstok, bijna een contrabas, die door grootte en onhandige plaatsing de geheele schilderij bederft. De kleuren zijn mij niet bekend. Clair-obscur hier zeer fraai, licht geconcentreerd op de tafel. Ontwijfelbaar een werk van Karel van der Pluym. Paneel, H. 0.744, br. 0.60 M. (Afb. 16.)

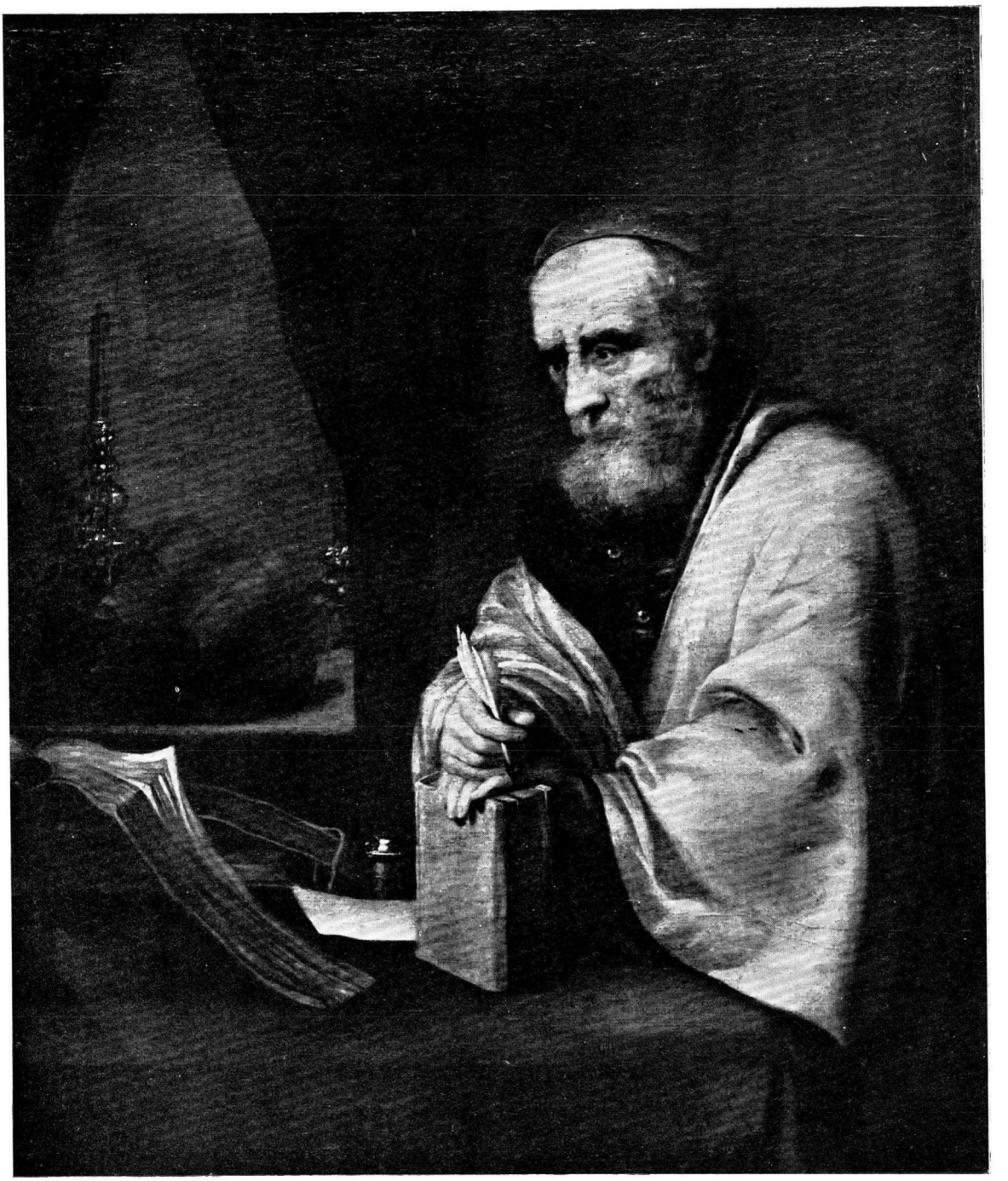

AFB. 15. KAREL VAN DER PLUYM. KUNSTHANDEL OF PART. VERZ. AMERIKA.

Bijlage A.

Willem Jansz van der Pluym, oom van onzen schilder, zooals wij zagen omstreeks 1596 geboren, schijnt het grootst gedeelte van zijn leven te Amsterdam gewoond te hebben. Hij woonde op de Prinsengracht bij de Nieuwe Leliestraat. Heet „gewesene lootgieter". In 1656 had hij twee dochters; zijne vrouw heette Maritge Jans. Zijne dochter Machtelt schijnt uit een eerste huwelijk geboren te zijn; 6 Maart 1633 toch werd in de Oude Kerk te Amsterdam gedoopt: Machtelt. Ouders Willem Jansz van der Pluym en Nelletjen Abrahams. 29 Augustus 1656 maken Juffr. Machtelt Willems van der Pluym, jonge dr. (geasst. met Sr. Willem Jansz van der Pluym en Juffr. Maritje Jans, hare vader en de stiefmoeder), en Jacob Claesz Vermatens, Coperslager, Wedn., huwelijksche voorwaarden. De „duwarie" wordt op *f* 2000.— bepaald [1]). 15 Mei 1658 was Willem Jansz van der Pluym getuige bij de huwelijksche voorwaarden van den zoon van den beroemden Albert Vinckenbrink. Beiden teekenen een acte [1]). In zijn testament van 22 Juli 1675, blijkbaar stervend gemaakt, legateert Willem van der Pluym aan de kinderen van Maria Willems (v. d. Pl.) zijne dochter, „een teyckeningh van syn testateurs persoon gedaen door Rembrandt van Rijn hangende in syn voorhuys". En nog elf schilderijen. Aan Jacoba ten Hove, dochter van Maria Willems (v. d. Pl.) een kontrefeytsel gedaen na sijn Testateurs Overgrootvader Jacob (van der Pluym) door Lucas van Leyden, berustende onder syn Cousin De Heer Bernardus Zwaerdecroon, Secretaris en Rentmr. van Schielandt [2]). Zijne voormalige dienstbode heeft het zeker goed gehad; in Dec. 1676 spreekt zij in haar testament van haar goud, zilver en schilderijen!

Reeds 30 Juli 1675 bracht men Willem van der Pluym ter ruste in de Zuiderkerk in zijn eigen graf. (*f* 8.—)

Hier zij nog vermeld, dat Willem Jansz van der Pluym 26 Aug. 1647 door de ouders van Karel van der Pluym tot voogd over dezen laatsten benoemd wordt.

23 Febr. 1665 was Karel van der Pluym voogd van Rembrandt's zoon Titus.

Uit den Inventaris 24 Juli 1675 door Not. de Winter beschreven, ziet men hoe vermogend deze Oom van den schilder was. Een *f* 30.— à *f* 40.000.— aan huizen; o.a. nog een zilveren begrafenispenning voor zijn vader Jan Willemsz van der Pluym, (obiit 14 Mei 1655).

Al het huisraad, goud, zilver, schilderijen ontving zijn dochter Machtelt Willems. De kleederen Johannes ten Hove, Zoon van zijne dochter Maria Willems. Het sterfhuis stond op de Kloveniers burgwal.

11 Oct. 1679 beschreef dezelfde Notaris den Inventaris van de goederen „nagelaten door Maria van der Pluym, en daernae op 6 Sept. l.l. by Hendrick ten Hove, in tyden echteluyden. Eenige schilderijen zonder namen; de broederen van Joseph, een barbierswinckel, landschappen enz. Een eenvoudige inboedel.

Bijlage B.

17 Februari 1671. Inventaris van .... de goederen .... by wylen CATHARINA VAN DER PLUYM, laest Wed. van wylen Mr. WILLEM SCHILPEROORT, in syn leven Burgermeester der Stadt Leyden metter doot ontruymt (hij was reeds in 1668 overleden).... gedaen maecken in den naem van .... WILLEM VAN DER PLUYM voor hem selven en vervangende KAREL VAN DER PLUYM, veertigh in der Stadt Leyden (en anderen). Taxatie van het aanzienlijk huisraad. Zij was de dochter van Jan Willemsz van der Pluym en Jacoba Karels, dus tante van onzen Schilder! en had van hare ouders geërfd *f* 15310 : 18 : 12 p, volgens scheiding van 6 Maart 1645. Hun testament 31 Mei 1629 bij Not. P. D. van Leeuwen te Leiden.

---

[1]) Prot. Not. Jac. Hellerus, Amsterdam. [2]). Prot. Not. J. de Winter, Amsterdam.

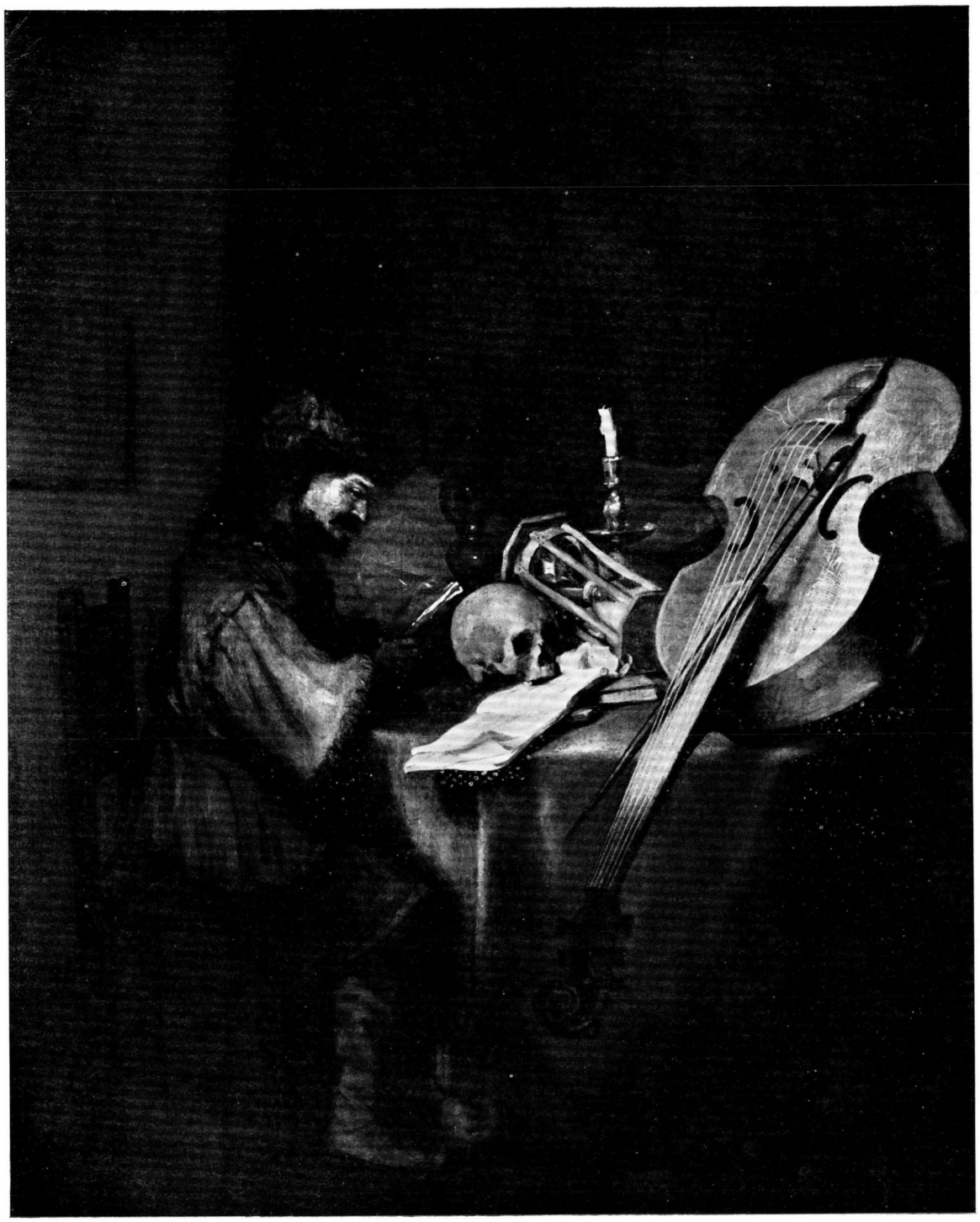

Afb. 16. KAREL VAN DER PLUYM. W.-R. Museum te Keulen.

Cleopatra met een swarte lijst ..... *f* 15.—
een zeestuckje met een swarte lijst ..... „ 5.—
een stilleven met een swarte lijst ..... „ 6.—
een perspectief met een swarte lijst ..... „ 4.—
een kleyn zeestuckje met een swarte lijst ..... „ 3.—
een lachent boertje met een swarte lijst ..... „ 2.10
twee stormzee stuckjens met een swarte lijst ..... „ 8.—
een boeredans ..... „ 5.—
een lantschapje ..... „ 8.—
een ovael dito met een ovael kontrefeytsel ..... „ 10.—
een wintertje met een swarte lijst ..... „ 8.—
een ontbeyt van een out besje met eenige boertjens ..... „ 5.—
een out besje dat sit en leest ..... „ 8.—
drie blompotjens met swarte lystjens ..... „ 8.—
een ontbijt ..... „ 3.—
4 lantschapjens die geseyt worden gedaen te syn door BONT (D. Bondt, Leidsch schilder; zie mijn stukje over hem in de Ned. Kunstbode) ..... „ 20.—
een kleyn schilderytje daer een meisje sit ende speldewerckt ..... „ 5.—
4 kleyne bortjens, soo van bocken, lantschapjes en diergelijcken ..... „ 9.—
een kontrefeytsel van een oude beste vader ..... „ 2.—
een out slecht stuck van de geboorte ..... „ 3.—
een do. stuck van Pharao en Joseph ..... „ 6.—
een fruytage met een swarte lijst ..... „ 5.—
een swaen met een vergulde lijst ..... „ 5.—
een stuck van den ouden Simeon ..... „ 6.—
een stuck van Ganimedes (de Rembrandt van Dresden?) ..... „ 7.—
2 ovael kontrefeytsels van een man en een vrouw ..... „ 10.—
een batalie ..... „ 10.—
een legerstuckje ..... „ 6.—
een langhwerpigh lantschapje ..... „ 3.—
nogh ses diverse stuckjens schilderije ..... „ 12.—
de opbouwingh van Cartago (met een vergulde lijst) ..... „ 18.—
een kleyn zeetje ..... „ 2.—
een winter en een somertje, rontjes met vergulde lijsten (vroege van Goyens?) met een geschildert hontje ..... „ 3.—
de 5 sinnen bestaende in 5 kleyne bortjens met een sinjoortje ..... „ 3.—
drie kontrefeytsels die bij Robbert Schilperoort gepretendeert werden, sijnde van sijn ouders en voorouders, hier voor ..... Memorie.

Dan volgen zilveren lampetten, schotels (een stel van *f* 221 : 8 st.), kandelaars, tafelborden, diamanten en paerlen, veel damast enz.

De Notaris van der Stoffe te Leiden moest nog betalen *f* 8200.— over koop van een huis en erve gekomen uit dezen boedel te Leiden op de Breestraat, hoek van de Wolsteeg. En Hendrick van der Kolck als voren *f* 2300.— voor koop van een huis als voren, staande op de Steenschuur, hoekje van de Nieuwe Steeg. David Doude, wijnkooper te Leiden wegens huur van het huis op de Breestraat *f* 225.—. H. van der Kolck als voren voor huur *f* 75.—. Karel van der Pluym ontvangt terug *f* 220.— voor dood- en andere schulden [1]).

---

[1]) Prot. Not. J. de Winter, Amsterdam.

Bijlage C.

Fiat brieven van Requesten Hoogen Raad Beneficien en de Inventaris met gelycke committimus aen den Gerechte van Leyden. Gedaen in den Hooghen Rade van Holland desen 18en October 1675.

Aen de Hooge Overicheyt.

Geven reverentelyck te kennen Jacob van de Werve notaris tot Leyden als testamentaire erfgenaem mitsgaders de verdere erffgenaemen van CAREL VAN DER PLUIJM, dat deselve Carel van der Pluijm in den jaere 1672 binnen de voorsz stadt Leijden deser werelt is comen te overlijden naerlatend de supplianten tot sijne erffgenaemen, dan alsoo de supplianten ondervonden, dat eenige legaten bij den overledene sijn wechgemaeckt, sulcx dat de simpele aenvaerding van dien hun soude connen schadelyck sijn, vinden sij niet geraden denselven boedel anders te aenvaerden dan onder beneficie van inventaris, soo keeren de supplianten haer aen desen Hooghen Rade versouckende Uwer Ed. Mog. brieven van beneficie van inventaris mette clausule van relieff van dat sij deselve brieven van beneficie van inventaris niet binnen behoorlijcke tijde hebben versocht, mitsgaders tegens alle soodanige actens hereditair als in desen souden mogen sijn gepleecht metten gevolge en de aencleven van dien. Ende gestelt in sulcken state als off daerinne niets gedaen en waere met committimus aen de Gerechte der Stadt Leijden in communy forma. Dit doende etc.

G. ROVER. [1])

Request van 24 Oct. 1673 is gelijkluidend.

Wat ik 1921 in de Zeitschrift für bildende Kunst over Van der Pluym's Heraclitus en Democritus schreef:

Es ist mir, und andern mit mir, von Anfang an unerklärlich gewesen, dass Rembrandtkenner wie Bode und de Groot ein so weit von Rembrandt abweichendes, zum Teil doch auch weit geringeres Werk dem Meister mit solcher Bestimmtheit zuschreiben konnten. Wer nur den gelben Mantel des Heraclitus, der beinahe ein Drittel des Bildes einnimmt, ernstlich studirt, muss doch sehen, dass dieser mit einer Technik gemalt ist, die Rembrandt *nie* angewandt hat. Der ganze Mantel bildet, durch eigentümliche pastose Tupfen eine rauhe Kruste. Dahinein sind mit *kleinlicher Sorgfalt* ziemlich scharfe Falten gezogen, und sehr vorsichtig, fast kindlich, *die Schatten dagegen angepinselt*, sich zart und lieblich sanft abtönend. Und das soll Rembrandt in der Mitte der fünfziger Jahre gemalt haben!!

Dabei ist die Lichtverteilung gar nicht rembrandtisch. Wäre es ein Rembrandt, der Globus wäre nicht so hell gehalten, nicht so ausführlich behandelt, genau so ausführlich wie das ganze Bild. Und wie leer und ausdruckslos ist der Kopf des bärtigen Alten! Ich weiss wohl dass man mich auslacht, weil es hier einen Künstler gilt, dessen gute Bilder wohl alle in Rembrandt umgetauft sind, wie es z.B. mit der alten Frau mit der Bibel (Samml. Porgès, jetzt Frick) geschah, ein Bild, das ich selbst auch einmal ehrlich für einen Rembrandt gehalten habe!

Dieser Künstler, nahe mit Rembrandt verwandt, war mit dessen Bruder Adriaen, dessen Porträt man in dem Democritus zu erkennen vermag, sehr befreundet. Er legatiert in seinem, Testament den Kindern des Adriaen van Rijn, der in nicht sehr günstigen Umständen starb 3000 Gulden .... Porgès besitzt auch ein Porträt des Bruders von Rembrandt, welches m. E. eine Arbeit Van der Pluym's ist. Er hat da auch diese kleinen Augen. Die Technik der Malerei ist dieselbe.

---

[1]) Rijksarchief.

Dieser Maler heisst Karel van der Pluym. (Hier folgt die Geschichte der Bilder in Richmond und bei Dr. Stillwell).

Wir werden diesem sehr merkwürdigen Rembrandtschüler nachgehen müssen. Man wird finden, dass er bessere Sachen gemalt hat als die schwachen und unbedeutenden Bilder wie der (bez.) Greis in Leiden u.s.w.

.... Der Maler hat m. E. die Geste mit der Gardine Rembrandt's Saul und David entlehnt. Valentiner kommt dabei auf die Frage zurück, wann der Saul entstand. Ich habe schon darauf hingewiesen, dass Rembrandt dasselbe Modell dazu benutzt hat, welches ihm diente für einen der Könige auf der Anbetung der Könige von 1657 im Buckingham Palace. Die Ähnlichkeit ist ganz evident. Möglich ist, dass er es schon 1656 anfing oder eher; nicht ausgeschlossen dass er es unfertig stehen liess und viel später ganz zu Ende malte. Der Turban der Saul ist mit einer so liebevollen Sorgfältigkeit gemalt, dass man diesen Teil, und auch den David, nicht später als Mitte der fünfziger Jahre setzen möchte.

Karel van der Pluym, cousin and pupil of Rembrandt's

by A. BREDIUS.

In this article by Dr. Bredius a story of the life and the criticisms on the (rare) work of Karel van der Pluym are given for the first time. Van der Pluym was a cousin and pupil of Rembrandt's, to whom some of his works have been attributed. He was a plumber as well as a painter; the Van der Pluyms, a distinguished family in Leiden, had been the official plumbers of all the churches and municipal buildings of Leiden for more than 150 years; a cousin of the painter's was married to a burgomaster of Leiden, Van der Pluym himself being a member of the Town Council.

The late Dr. Stillwell of New-York was the owner of a picture once known as a Rembrandt. The signature, however, proved that this was one of Van der Pluym's masterpieces. It is now in a famous collection in America.

His works are rare, owing to his numerous occupations, and maybe also because he felt himself inferior to his great cousin and master.